

FILMHANDLEDNING

Spårbart

– varifrån kommer våra kläder?

Handling

Modebranschen har blivit en snabbindustri där konsumenterna får mindre och mindre möjlighet att veta vem som har gjort ett klädesplagg, varifrån det kommer och hur det har tillverkats. För att nå så hög lönsamhet som möjligt lägger klädesföretagen ut produktionen på länder med låg skatt och låga löner för arbetarna och använder material som inte alltid är av bästa kvalitet. Detta får konsekvenser för miljön, för de människor som producerar kläderna och för konsumenterna.

I filmen får vi möta experter inom mode och hållbar utveckling. Vi får även följa den nya designern Laura Siegel när hon reser över hela Indien för att producera sin kollektion och ta del av alla steg i ett klädesplaggs produktions- och distributionskedja.

FILMFAKTA

ÄMNE: Hem- och Konsumentkunskap, Slöjd, Samhällskunskap

ÅLDER: Från 14 år (H, Gy)

SPELTID: 38 min

TAL: Engelska

TEXT: Svenska

REGI: Jennifer K. Sharpe

PRODUKTIONSÅR: 2014

PRODUKTIONSLAND: Kanada

ARTIKELNR: ETS5060

Undervisningen ska behandla följande centrala innehåll:

Hem- och Konsumentkunskap Åk 7-9

Konsumtion och ekonomi

- Ställningstaganden vid val av varor och tjänster, till exempel vid inköp av kläder, livsmedel och resor utifrån perspektiven ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Miljö och livsstil

- Hur livsmedel och andra varor produceras och transporteras och hur de påverkar miljö och hälsa.

Samhällskunskap Åk 7-9

Samhällsresurser och fördelning

- Hur hushållens, företagens och det offentligas ekonomi hänger samman. Orsaker till förändringar i samhällsekonomin och vilka effekter de kan få för individer och grupper.
- Hur länders och regioners ekonomier hänger samman och hur olika regioners ekonomier förändras i en globaliserad värld.

Samhällskunskap Gymnasiet

- Samhällsekonomi, till exempel ekonomiska strukturer och flöden i Sverige och internationellt. Försörjning, tillväxt och företagande, resursanvändning och resursfördelning utifrån olika förutsättningar.

Slöjd Åk 7-9

Slöjdens arbetsprocesser

- Slöjdarbetets olika delar: idéutveckling, överväganden, framställning och värdering och hur delarna i arbetsprocessen samverkar och påverkar resultatet.

Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer

- Arkitektur, konst och design som inspirationskällor och förebilder vid bearbetning av egna idéer.
- Mode och trender, vad dessa uttryck signalerar och hur de påverkar individen.
- Slöjd och hantverk i Sverige och andra länder som uttryck för etnisk och kulturell identitet.

Slöjden i samhället

- Olika material och hur de produceras utifrån ett hållbarhetsperspektiv.

Eleverna ska i slöjd kunna utveckla sin förmåga att:

- välja och motivera tillvägagångssätt i slöjdarbetet utifrån syftet med arbetet och utifrån kvalitets- och miljöaspekter.
- tolka slöjdföremåls estetiska och kulturella uttryck.

Ur Lgr11 & Lgy11

FILMHANDLEDNING

Spårbart

– varifrån kommer våra kläder?

FAKTARUTA

WFTO

World Fair Trade Organization, WFTO är ett globalt nätverk av organisationer som företräder Fair Trade i hela leveranskedjan. WFTO består av producenter, marknadsförare, exportörer, importörer, grossister och detaljister som visar 100% engagemang för rättvis handel och som tillämpar de 10 WFTO-principerna för rättvis handel i sin leverantörskedja.

WFTO:S 10 PRINCIPER

1. Skapa möjligheter för marginaliserade producenter genom att stötta de fattigaste producentgrupperna.
2. Öppenhet i organisationens struktur och i alla aktiviteter samt en utvecklande dialog mellan alla aktörer inom Fair Trade vad gäller produkter och marknadsföring.
3. Kapacitetsbyggande – stöd till produktutveckling, export och marknadstillträde för producenter.
4. Sprida information, utbilda och genomföra kampanjer för att utbilda och upplysa om Fair Trade.
5. Betalning av ett rättvist pris till producenterna.
6. Jämställdhet, ingen diskriminering och rätt till kollektiv organisering.
7. Goda arbetsförhållanden – se till att producenterna jobbar i en hälsosam och säker miljö.
8. Inget utnyttjande av barn i arbetet – se till att FN:s barnkonvention följs.
9. Miljö – aktivt verka för att göra verksamheter och produktion mer miljövänlig.
10. Långsiktiga handelsförbindelser som baseras på solidaritet, förtroende och ömsesidig respekt och som bidrar till stöd och tillväxt för Fair Trade.

RÄTTVIS HANDEL

De varor som kallas "rättvist handlade" kan antingen vara certifierade av [Fairtrade](#) eller komma från en producent som följer [WFTO:s](#) principer för Fair Trade. Målet är detsamma – att förbättra villkoren för producenter och anställda i producentländerna.

RÄTTVISEMÄRKT

Rättvisemärkt är en oberoende produktmärkning som bidrar till förbättrade arbets- och levnadsvillkor för odlare och anställda i utvecklingsländer. Varorna kan vara t.ex. kaffe, te, kakao, ris, bananer, bomull, juice och fotbollar. Rättvisemärkning sker bl.a. för motverkande av barnarbete och diskriminering på grund av kön, hudfärg och religion samt för uppmuntran till ekologiskt odlande. I mars 2005 lanserades [bomull](#) som den första Rättvisemärkta vara, som inte är en matvara. Rättvisemärkt är en etisk och social märkning med fokus på mänskliga rättigheter.

Källa: WFTO, NE

Innan ni startar en diskussion kring filmen är det viktigt att läraren/ledaren går igenom handledningen och tänker på hur man ska hantera diskussionen och svaren.

DISKUSSIONSFRÅGOR

Spårbarhet

- Vad tyckte du om filmen?
- Vad fick du se?
- Vad tycker du är filmens syfte?
- Vad säger filmen om dagens modeindustri?
- Vad beskriver filmen för nackdelar med modeindustrin?
- Tänker du på vilka varor och kläder du köper? Var de kommer ifrån, vem som har tillverkat dem, om de är miljövänliga och vilka material som har använts?
- Vad är spårbarhet?
- Hur föddes tanken om spårbarhet?
- Hur kan man vanligtvis spåra en vara?
- Kan ni ge något exempel på när man behöver spåra en eller flera varor?

Det finns ingen statlig reglering som tvingar producent-
er att avslöja var eller hur något är tillverkat.

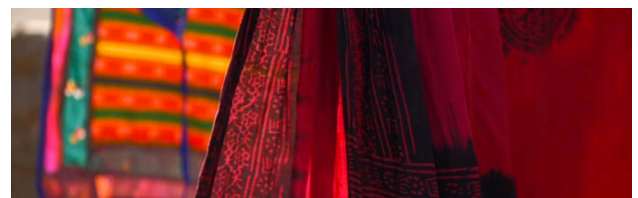
- Borde det finnas en sådan reglering?
- Vad finns det för för- och nackdelar med att inte ha en statlig reglering av detta?
- Vad menas med att man vill ha transparens i distributionskedjan?
- Om det till exempel står "Made in Sweden" på ett klädesplagg, vad betyder det? Vad har ett plagg kvalificerat sig för då?
- Vad tycker Leonardo Bonanni att man ska få för information om ett klädesplagg som konsument?
- Hur ser vanligtvis förhållandet ut i dag mellan klädesföretagen och de som tillverkar kläderna?

Leonardo menar att klädesföretagen ofta inte heller vet vem som tillverkar deras kläder för att de har kontakt med mellanhänder som i sin tur har kontakt med olika fabriker.

- Vad kan konsekvenserna bli av att inte veta var ett företags kläder tillverkas eller av vem?

"Spårbarhet handlar om kvalitetskontroll."

- Vad menar Leonardo Bonanni med det?
- Varför är spårbarhet så viktig? Diskutera!

FILMHANDLEDNING

Spårbart

– varifrån kommer våra kläder?

Rättvis handel

- Varför flyttar klädesföretagen sin produktion utomlands?
- Vad är rättvis handel?
- Vad är Rättvisemärkt?
- Hur ser Rättvisemärkt- eller Fair Trade-loggan ut?

Timo Rissanen berättar att i Uzbekistan tas barn ur skolan och läkare och sjuksköterskor tas från sjukhusen för att plocka bomull på fälten.

- Hur kommer det sig? Behovet av läkare och sjuksköterskor måste ju finnas i landet likväl som det är viktigt för barn att gå i skolan för landets framtid.
- Vilka blir det positiva konsekvenserna och för vem?
- Vilka blir det negativa konsekvenserna och för vem?
- På vilket sätt menar filmen att människor har det bättre där det finns en direkt koppling mellan klädindustrin och bomullsodlarna?

Ekologiska fotavtryck

- Vad betyder och innebär ekologiska fotavtryck eller "carbon footprint" som det heter på engelska?
- Rita upp på tavlan en tänkbar kedja i produktionsprocessen för ett klädesplagg.
- Hur många ekologiska fotavtryck finns i processen?
- Vilka steg i processen skulle man kunna ändra på för att minska de ekologiska fotavtrycken? Vad skulle man kunna göra istället?
- Hur vet man som konsument om en vara är miljövänlig?
- Vilka miljömärkningar kan du?

Hållbar utveckling

- Titta på tavlan igen, vad händer i de olika delarna av processen? Vad finns för fördelar och nackdelar med delarna i processen? Diskutera utifrån miljöaspekten, arbets- och levnadsvillkor för anställda etc.
- Vilka delar i processen tycker du är viktig att som konsument få information om? Varför?

FAKTARUTA

EKOLOGISKA FOTAVTRYCK

Allt vi människor gör har inverkan på vår miljö på något sätt. Maten vi äter, kläderna vi har på oss, ja allt som produceras får effekter för världens skogar, hav, vattendrag, mark, luft, djur och växter. Ju mer vi producerar och konsumerar, desto mer påverkas allt levande omkring oss. När vi studerar våra ekologiska fotavtryck förstår vi mer om denna påverkan och kan bättre bidra till samhällets omställning mot en mer ansvarsfull produktion och konsumtion.

När man talar om ekologiska fotavtryck menar man ibland de mycket konkreta spåren av vår konsumtion, det kan vara ett kalhygge i tropikerna som drevs fram pga palmoljan i mina chips, eller förgiftat grundvatten och försaltade åkrar som kan kopplas till bomullen i min T-shirt. Det finns många vanliga handelsvaror som idag tas fram på ett mycket ohållbart sätt.

MILJÖMÄRKNING

Miljömärkning är en positiv märkning i syfte att dels underlätta konsumentens val av produkter som är mer skonsamma mot miljön än jämförbara produkter, dels stimulera till produktutveckling. Märkningen kan avse effekterna av produktens användande, men även andra delar av dess livscykel.

I Sverige finns sedan 1990-talet flera olika positiva märkningssystem av frivillig karaktär. Ett är **Svanen**, som är gemensamt för de nordiska länderna. Andra märkningar är Naturskyddsföreningens **Bra Miljöval** och de ekologiska odlarnas **KRAV**. **EU-blomman** är ett fjärde opartiskt miljömärke; den är gemensam för alla EU-länder och började få en mer allmän spridning i Sverige i slutet av 1990-talet.

Källa: WWF, NE

- Vad är prisvärdhet?
- Vad kan konsekvenserna bli om du köper ett dyrare plagg av god kvalitet? Och för vilka?

Timo Rissanen menar att vi konsumerar inte för att vi behöver kläderna i sig utan för att tillfredsställa behov som tillhörighet och möjligheten att uttrycka oss.

- Vad tror du om det?
- Varför tror du att vi konsumerar så mycket?
- Har du mycket kläder? Är du i behov av alla dina kläder?
- När och varför köper du nya kläder?
- Köper du kläder av bra kvalitet som håller länge? Varför/varför inte? Diskutera!
- Vad är konsumentmakt?
- Känner du att du har makt att påverka marknaden?
- Vad tycker du styr vårt konsumerande, utbudet eller efterfrågan? Diskutera!
- Vad innebär en marknadsekonomi?
- Vad innebär en planekonomi eller planhushållning?
- Vad lever vi i för ekonomi? Diskutera!

FILMHANDLEDNING

Spårbart

– varifrån kommer våra kläder?

FAKTARUTA

BOMULLSPLANTAN

Bomullsplantan tillhör växtfamiljen Malva och växer i tropiska och subtropiska områden. Av släktets drygt 20 arter är det i huvudsak fyra som odlas i kommersiellt syfte. Plantan har röda, gula eller lilafärgade blommor. Det tar ca sex månader för bomullen att mogna och under den tiden växer det ut hår runt fröet. Det är själva håren som är bomullen. Tidigare skördades bomull av hög kvalitet för hand. Skördemaskinerna försämrar ofta kvalitén eftersom de inte gör någon selektiv urskilning av mogna bomullsfibrer och även bladen kan följa med. I dag skördas den mesta bomullen maskinellt vilket många gånger kräver avlövningsmedel för att undvika bladrester.

BOMULLSODLINGAR

Bomullen i våra kläder produceras på stora odlingar som hotar miljön och jordens sötvattensförsörjning. Det går åt 25 000 liter vatten för att odla den bomull som behövs till en T-shirt.

RESERVAGETEKNIK

Tekniken förekommer i många delar av världen och har nått sin fulländning i Asien och Afrika. Genom hård omknytning kan partier av garn och tyg hindras att ta upp färg. Exempel på omknytning av garn är ikat och flamgarn. Omknytning av tyg förekommer i olika former av knytbatik, t.ex. **bandhani**, plangi, trikit. Mönsterpartier på tyg kan också skyddas med vax eller någon form av pasta som hindrar färgen att tränga in.

BATIK

I första hand avses vaxbatik, men också knytbatik, stämpelbatik m.fl. reservagetekniker kallas batik. Vaxbatiken härstammar från Östasien och har fått sin förnämsta utformning på Java. De mönsterpartier som skall sparas ut täcks med smält vax medelst en tjanting, en behållare av koppar. Tyget doppas i färgbud och täcks med nya mönster i vax för varje ny färg. Stämpelbatik utförs med mönsterstämplar av koppar, vilka doppas i vax. Batik har i Europa använts i textilkonsten sedan 1800-talets slut.

KNYTBATIK

Knytbatik är en reservage- eller utsparningsteknik för mönsterfärgning av tyg. Mönstret skyddas genom hård omknytning av tråd; veckade och uppnupna partier kan fixeras, i ett mönster kan tråden dras åt så att små veck bildas, och skarpa mönster uppkommer då t.ex. frön och stenar sys in i tyget. Tekniken fanns i det gamla Peru och har utvecklats till mästerskap i Asien och Afrika. I Sverige har knytbatik i äldre tid sparsamt använts för mönstring av bl.a. strumpor, strumpeband och pälsband.

Källa: WWF, NE

- Vem bär ansvaret för vårt konsumerande?
- Vem borde ta ansvaret? Är det konsumenten? Är det företagen? Är det de som designar våra kläder? Eller är det staten?
- Hur ska vi bära oss åt för att ändra på vårt konsumtionsmönster?

Kulturella uttryck

Designern Laura Siegel reser till Indien där hon tar del av och lär sig mer om de lokala hantverken.

Hur skiljer sig Laura Siegel som designer från många andra?

- Vad är bandhani?
- Vad är reservageteknik? Hur går man tillväga?
- Vilka tyger använde sig Laura av i sin kollektion?
- Vet du hur man tillverkar eller varifrån de olika tygerna kommer ifrån?
- Vilka material har du på dig nu?
- Vilka fler lokala indiska tekniker använde sig Laura Siegel av i sin kollektion?
- Har du några klädesplagg som är från någon viss kultur eller som är tillverkad med någon viss teknik? Diskutera var de kommer ifrån, hur de görs och vilka material som används.

Leonardo Bonanni nämner i filmen Mahatma Gandhis hållbarhetsrörelse.

- Vad gick den ut på?
- Skulle vi kunna arbeta efter en liknande tanke här i Sverige? Diskutera!
- Har Sverige några kläder, mönster, tyger eller tekniker som representerar en svensk kultur? Vilka?

Filmen menar att det är lätt att människor i vår globaliserade värld ser likadana ut, äter samma mat och lyssnar på samma musik.

- Vad menar den med det?
- Hur kan klädproducenter skapa större mångfald i världen och varför är det viktigt?

FILMHANDLEDNING

Spårbart

– varifrån kommer våra kläder?

*privat konsumtion = boende, mat, resor, produkter och tjänster

UPPGIFTER

Ekologiska fotavtryck

Ta reda på mer om ekologiska fotavtryck. Vad kan man som individ göra för att minska sina ekologiska fotavtryck? Vad kan ni som klass göra? Sätt upp uppgifter för en vecka som ni ska försöka hålla er till! Utvärdera sedan gemensamt i klassen. Se bilden ovan.

WFTO:s 10 principer/Fairtrade

Ta reda på vad man som företag ska uppnå om man vill bli medlem i WFTO respektive vad man som företag måste göra för att ens produkter ska klassas som Fairtrade.

Miljömärkta varor

Vad står det olika miljömärkena för? Ta reda på vad det innebär om en vara har den Nordiska Svanen, EU-blomman, Bra miljömärkt eller KRAV märkt på sig.

Kulturella uttryck

Lär dig göra batik eller tryck mönster på tyg med block!

GRUPPUPPGIFTER

Planekonomi/Marknadsekonomi

Dela in klassen i grupper om 2-3 personer. Låt hälften av grupperna vara för planekonomi eller planhushållning och den andra hälften för marknadsekonomi. Låt grupperna sedan debattera mot varandra. Alla grupper behöver vara väl pålästa då en debatt kräver att man vet sin motståndares argument och kan argumentera emot! Vilken ekonomisk modell ger en mer rättvis värld att leva i?

Undersökande arbete

Låt eleverna göra ett grupparbete. Välj ett klädföretag och intervju dem om deras klädproduktion. Varifrån kommer deras kläder ifrån? Från ett ställe eller flera? Hur pass stor inblick har klädföretaget i fabriker eller företagen som de anlitar? Hur ser underleverantörernas arbets- och levnadsvillkor ut för sina anställda? Är företaget miljömedvetna? Ingår det i rättvis handel-nätverket? Tänker de på de ekologiska fotavtryck som deras kläders produktions- och distributionkedja skapar? Välj gärna ett mindre företag då det kan vara svårt att få tag på en ansvarig som vet svaren på alla frågor. Redovisa sedan inför klassen!

Textilier

Låt eleverna i grupp göra ett arbete om olika tyger, exempelvis bomull, siden, ull och bambutextil. Var framställs det och hur går processen till? Till vad används det huvudsakligen? Finns det miljöfarliga aspekter i framställningsprocessen? Vattenbehov, bekämpningsmedel, miljö- och naturpåverkan etc? Vilka framställer tyget? Hur är levnads- och arbetsvillkoren för arbetarna? Finns det alternativa framställningsprocesser?

LÄNKAR

WWF

<http://www.wwf.se>

WWF om ekologiska fotavtryck

http://www.wwf.se/source.php/1476873/Ekologiska_fotavtryck_LR.pdf

Shrink that footprint

<http://shrinkthatfootprint.com/>

WFTO

<http://wfto.com/>

Rättvis handel

<http://www.rattvishandel.net/>

Fair Trade

<http://fairtrade.se/>